

ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ АСПІРАЦІЙ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

Анотація. У статті систематизовано фінансові детермінанти та фактори впливу на економічну поведінку домогосподарств та визначено типи інвестиційних аспірацій.

Ключові слова: інвестиційні аспірації, фінансові детермінанти, економічна поведінка, інвестиції.

ECONOMIC BEHAVIOR OF HOUSEHOLDS AS THE BASIS OF FORMATION OF INVESTMENT ASPIRATIONS IN THE NATIONAL ECONOMY

Abstract. The article systematizes the financial determinants and factors influencing the economic behaviour of households and identifies the types of investment aspirations.

Key words: investment aspirations, financial determinants, economic behaviour, investments.

У процесі встановлення і реалізації економічної поведінки домогосподарств фінансові детермінанти є важливими індикаторами прийняття економічних рішень і вимагають правильного розуміння мотивації домогосподарств як потенційних інвесторів. Вивчення моделей економічної поведінки домогосподарств і типів стратегій управління грошовими ресурсами, які вони використовують, вимагають застосування комплексного підходу до дослідження заощаджень й інвестицій, які формують фінансову поведінку домогосподарств.

Процес прийняття рішень залежно від усього спектру зовнішніх, внутрішніх, суб'єктивних, об'єктивних факторів і мотивів закладає основу економічної поведінки домогосподарств. Варто зазначити, що окремі індикатори та умови сприяють конвергенції або дивергенції між основними елементами економічної поведінки домогосподарств, в основному між заощадженнями й інвестиціями. Причинно-наслідковий зв'язок присутній для більшості фінансових детермінант, так як заощадження є основою для інвестицій, а рівень заощаджень й інвестицій не завжди визначається одними і тими ж факторами, тому є дистанційним [1]. Інвестиції домогосподарств є неможливими без заощаджень, тому процес формування і вибір моделей економічної поведінки або фінансових стратегій домогосподарств визначається окремими фінансовими детермінантами (табл. 1).

Мотиви заощаджень та інвестиційної поведінки домогосподарств є основним психологічним чинником формування стратегії заощаджень, оскільки є драйверами визначення потреби в економії грошових активів. Зауважимо, що можна виділити три основні мотиви, які формують моделі економічної поведінки та визначають тип фінансової стратегії домогосподарств:

- 1) ліквідність як необхідність володіння готівковими коштами у формі частки наявних доходів, що заощаджується;
- 2) збереження вартості або надійність як мотив збереження відповідного рівня життя і купівельної спроможності у формі вкладів у наявних доходах, наприклад депозити в іноземній і національній валюті, інвестиції у рухоме майно та нерухомість, готівка в іноземній валюті, дорогоцінні метали;
- 3) збільшення норми прибутку у формі отримання короткострокової вигоди від купівлі-продажу активів або прийняття підвищеного ризику з метою отримання надприбутку. Інструментом заощадження є придбання цінних паперів.

Домінуючим фінансовим індикатором формування економічної поведінки домогосподарств є збереження вартості, оскільки домогосподарства, як правило, схильні зберігати заощадження у менш ризикованих інструментах відповідно зі меншою нормою прибутку. За умови відсутності ризиків існуючий пріоритет мотивів залишиться у майбутньому, мотив переваги ліквідності не є пріоритетним завдяки зростанню довіри до банків і фінансової системи загалом, розвитку фінансових та інформаційних технологій, а також підвищення рівня фінансової грамотності домогосподарств.

Фінансові детермінанти та фактори впливу на економічну поведінку домогосподарств

Фінансові детермінанти	Фактори впливу	Очікувані факторні динаміки
Реальні доходи, фінансова депривація	Рівень заощаджень зростає у результаті збільшення реальних доходів і зменшення фінансової нерівності.	Рівень фінансової депривації збільшується (особи, які мають більший обсяг заощаджень, отримують вищі дивіденди у періоди відносно високих реальних ставок). При сталому рівні податкового навантаження і ставки податку на доходи фізичних осіб спостерігається негативний вплив на економічну поведінку домогосподарств у частині нарощення заощаджень.
Соціальні стандарти та рівень життя	Поточні витрати на споживання і заощадження залежать від рівня життя. Доступ до споживчого ринку у суспільстві формує суб'єктивне сприйняття купівельної спроможності та рівня бідності. Зростання рівня доходів не завжди відповідає реальній динаміці споживання.	Зниження обсягів доходів домогосподарств спричиняє зменшення поточного рівня споживчого кошика. Зростання реальних доходів пояснює досягнення високих стандартів споживання, а також зростання мотивації до заощаджень. Норми споживання в довгостроковій перспективі є нижчими, що сприяє зростанню мотивації домогосподарств до заощаджень.
Поточна вартість заощаджень	Заощадження є фундаментом захисту від поточних коливань доходів і макроекономічних потрясінь, що збільшує мотивацію для формування моделі «заощаджень».	Динаміка цін на ринкові активи сприяє формуванню можливостей для значних змін у вартості заощаджень завдяки помірній динаміці доходів.
Реальні та номінальні відсоткові ставки	Зростання середньої рентабельності інвестицій підвищує мотивацію до заощаджень. Казуальність між різними ставками сприяє змінам структури заощаджень.	Принципи грошово-кредитної політики та демографічні тенденції приводять до того, що депозитні ставки перевищують рівень інфляції і більшість депозитних ставок в іноземній валюті.
Середній вік та розподіл за віком	Люди працездатного віку виявляють найбільшу схильність до заощаджень. Існує прямий зв'язок між віковим приростом і інвестиційним потенціалом і рівнем заощаджень.	Зростання очікуваної тривалості життя при народженні сприяє зростанню мотивації до інвестиційної діяльності та нарощуванню рівня заощаджень.

Джерело: узагальнено на основі даних [2, с. 1367-1368; 2]

Домогосподарства виступають не тільки як сектор надлишків, але і як сектор дефіциту. Як сектор надлишків, домогосподарства можуть розподіляти свої кошти, генеровані за рахунок доходів, заробітної плати та інших джерел, на фінансові (банківські депозити, акції та інші цінні папери) або на нефінансові активи (нерухомість й інші основні засоби). Як сектор дефіциту, домогосподарства отримують кошти від фінансових та нефінансових установ для фінансування споживання, інвестицій та заощаджень.

На науковому фронті економічні рішення домогосподарства описуються функцією корисності, яка максимально застосовується до бюджетних обмежень. Варто наголосити, що модель економічної поведінки формує окремі фінансові обмеження для домогосподарств. Наприклад, у контексті теорії споживачів потреби домогосподарств є однорідними та симетричними. Якщо ці обмеження задовольняються, переваги споживача можна отримати за спостереженням повної системи

домогосподарств, а за допомогою економетричних методів можна виявити вплив економічної політики на індивідуальний добробут.

Моделі економічної поведінки домогосподарств характеризується набором відповідних стратегій, рівнем їхньої диверсифікації, ступенем концентрації активних і пасивних стратегій, ліквідністю результату, цільовим спрямуванням тощо. Так, для споживчої моделі характерна мінімальна диверсифікація стратегій та інструментів, а також максимальна концентрація пасивних стратегій, наявність неліквідних активів. Заощаджувальна модель економічної поведінки домогосподарств характеризується стратегіями запозичень, готівкових заощаджень, організованих вкладів і надання кредитів, а також майновою (у ліквідних формах), соціальною і страховою стратегіями. Наявність та ефективність організованих заощаджень значною мірою залежить від рівня розвитку та стабільності фінансово-кредитної системи, довіри до неї, різноманітності та дохідності фінансових інструментів, а також від рівня фінансової грамотності населення. Зважаючи на недостатню розвиненість національного небанківського ринку фінансових послуг, формуванням організованих заощаджень фізичних осіб, здебільшого, займається банківська система, яка є основним сектором ринкової фінансової інфраструктури. Здійснення заощаджень супроводжується взаємодією домогосподарств з різноманітними фінансово-кредитними установами, що обумовлює трансформацію заощаджень в інвестиційний потенціал для розвитку економіки. Проте не всі заощадження домогосподарств перетворюються на інвестиційні ресурси, тому економічна система може відчувати дефіцит.

Інвестиційна моделі економічної поведінки домашніх господарств характеризується максимальною диверсифікацією інструментів, максимальною концентрацією активних стратегій, акцентом на дохідні вкладення, які сприяють їхньому збільшенню.

Дослідження економічної поведінки домогосподарств дозволяє виявити неефективність організації фінансів населення щодо розподілу та використання їхніх фінансових ресурсів. У економічній поведінці домогосподарств переважають споживчі стратегії, готівкові заощаджень, домінування ірраціональності у фінансових рішеннях, наявності рутинно-еволюційного типу ринкової взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Lo, K.-T., Chou, T.-S., & Tsui, S. (2019). The asymmetric behavior of household consumption under the business cycle. *The North American Journal of Economics and Finance* In Press. <https://doi.org/10.1016/j.najef.2019.03.017>
2. Nedorezova E.S., Ermolaev K.N. Factors and motives defining the financial behavior of households. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.03.196>
3. Anderloni, L., Vacchiocchi, E., & Vandone, D. (2012). Household financial vulnerability: An empirical analysis. *Research in Economics*, 66(3), 284-296. <https://doi.org/10.1016/j.rie.2012.03.001>

Мульська Ольга Петрівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», e-mail: oliochka.mulska@gmail.com

Olha Mulka P. – PhD (Economics), Senior Fellow, State institution «Institute of regional research named after M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine», e-mail: oliochka.mulska@gmail.com